

RIVOJLANGAN XORIJ MAMLAKATLARINING QISHLOQ JOYLARIDA ISHLAB CHIQRARISH SOHALARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASINI O'RGANISH VA JORIY QILISH

Kamilov Mirzoxid Zafarjanovich

BTOM tiglovchisi

Evropa Ittifoqi mamlakatlari iqtisodiy tuzilmasida sanoat tendentsiyalari va bozor ehtiyojlariga javob beradigan innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqarishga yo'naltirilgan kichik va o'rta korxonalar (KO'B) markaziy o'rinni egallaydi. Bu ishsizlik darajasini pasaytirish va ishchilarni malakasini oshirishga yordam beradi, bu esa iqtisodiy taraqqiyot va ijtimoiy tenglik uchun ijtimoiy sharoit yaratadi. Evropa Ittifoqi ma'lumotlariga ko'ra, barcha korxonalarining 99% KO'B toifasiga kiradi, bu Evropa Ittifoqining 2003-361-sonli tavsiyanomasida belgilangan, bu erda korxonalar tasnifi xodimlar soni va moliyaviy ko'rsatkichlarga asoslanadi.

Misol uchun, Italiyada kichik va o'rta biznesga alohida e'tibor beriladi, egalarining 77 foizi ishlab chiqarish sohasida o'z bizneslarini muvaffaqiyatli deb hisoblashadi¹. Kichik biznes faoliyati samaradorligi Yevropa Ittifoqida 2016 yilda huquqbuzarliklar sonining 3321 taga kamaygani bilan tasdiqlanadi, bu 2014 yilga nisbatan 700 ta holatga kamdir². Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) ma'lumotlariga ko'ra, bandlikning 60-70% kichik va o'rta korxonalar hissasiga to'g'ri keladi, bu esa Italiya, Yaponiya va AQSH kabi mamlakatlarda barqaror bandlikning asosi hisoblanadi³.

Jahon bankining 2016 yilgi hisobotida kichik va o'rta biznesning iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va tadbirkorlik uchun qulay muhit yaratishdagi roli ta'kidlangan. KO'B sub'ektlari faoliyati reytinglari va faoliyatining iqtisodiy tahlili asosida baholanadi (1.3-rasm).

Hududlarda tadbirkorlik ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda muhim o'rin tutadi, chunki kichik va o'rta korxonalar innovatsion rivojlanish, yangi ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo'shmoqda. Bu hududlarning barqaror o'sishi va farovonligining asosi bo'lib, ijtimoiy tenglikka erishish va aholi turmush sifatini oshirish imkonini beradi.

¹ Jafari-Sadeghi V. et al. Internationalisation business processes in an under-supported policy contexts: evidence from Italian SMEs //Business Process Management Journal. – 2020. – T. 26. – №. 5. – C. 1055-1074.

² Solano F. et al. Characterizing historical transformation trajectories of the forest landscape in Rome's metropolitan area (Italy) for effective planning of sustainability goals //Land Degradation & Development. – 2021. – T. 32. – №. 16. – C. 4708-4726.

³

2-rasm: Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish shart-sharoitlari.

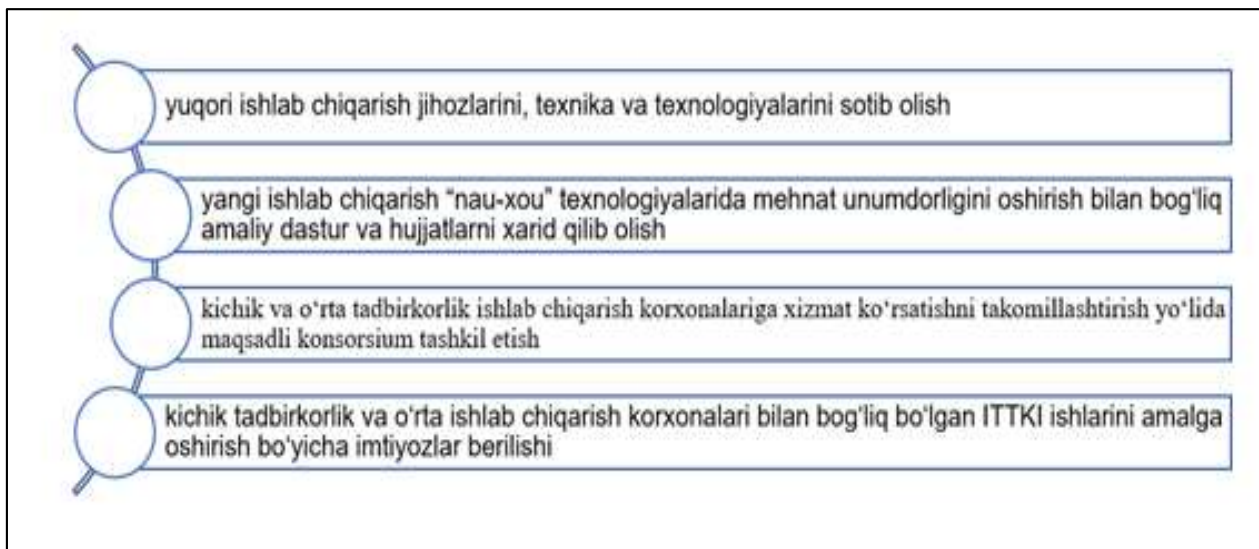
Manba: Manba: Internet ma'lumotlari asosida shakllantirildi.

Kichik va o'rta korxonalarining (KO'B) iqtisodiy ko'rsatkichlarini xalqaro standartlar bilan solishtirish (1.4-rasm) ularning faoliyatini tahlil qilish va faoliyatini yaxshilash strategiyasini ishlab chiqishning asosiy elementi hisoblanadi. Italiyada Iqtisodiy rivojlanish vazirligi ushbu sektorda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun mintaqaviy assotsiatsiyalar va Confindustria sanoat birlashmasi bilan hamkorlikda kichik va o'rta korxonalar bilan faol hamkorlik qiladi. Eksport kreditlarini sug'urtalash va chet eldagi SACE va SIMEST kabi italyan investitsiyalarini qo'llab-quvvatlash bilan shug'ullanadigan kompaniyalar KO'Bni zarur yordam bilan ta'minlaydi.

Italiya hukumati kichik va o'rta korxonalariga soliq imtiyozlarini bermasa-da, korxonalar qo'llab-quvvatlashning boshqa shakllaridan, jumladan, asbob-uskunalar va texnologiya sotib olish uchun moliyaviy yordamdan foydalanishlari mumkin. KO'B sub'ektlari ushbu maqsadlar uchun 1 million liragacha imtiyozli kredit olish, shuningdek, asbob-uskunalar sotib olish va etkazib berish bilan bog'liq xarajatlarni qoplash uchun 3 million rublgacha kredit olish imkoniyatiga ega. Ayniqsa, yirik loyihalar uchun 5 million liragacha mablag' mavjud.

1991-yilda 317-sonli "Kichik tadbirkorlik sub'ektlarining xalqaro tenderlarda ishtirokini qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qonun qabul qilingan bo'lib, u yangi ishlab chiqarish texnologiyalarini o'zlashtirishda kichik biznes sub'ektlarini tashkiliy va moliyaviy qo'llab-quvvatlash, kreditlar va imtiyozli kreditlar berishda qaytarilmaydigan asos.

Demak, tadbirkorlik hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda muhim o‘rin tutib, innovatsion rivojlanish, yangi ish o‘rinlari yaratish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga salmoqli hissa qo‘shmoqda. Italiya misolida ko‘rsatilganidek, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash ushbu maqsadlarga erishishning asosiy omilidir(2-rasm).

1.4-rasm. KBS faoliyatiga ssuda berish va imtiyozli kredit olish bo‘yicha yo‘nalishlari.

Manba: Internet ma'lumotlari asosida shakllantirildi.

Kichik va o‘rta ishlab chiqarish korxonalarini tashkil etish va rivojlantirish, ularni modernizatsiya qilish, o‘zgaruvchan bozor talablariga moslashtirish va turli mintaqalarning iqtisodiy ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda ishlab chiqarish yo‘nalishlarini qayta ko‘rib chiqish konsorsiumlarning tashkil etilishiga olib keldi. Ushbu assotsiatsiyalar kapital xarajatlarini qoplash uchun imtiyozli kreditlar berish orqali KO‘Bni kengroq iqtisodiy jarayonlarga qo‘shishni maqsad qilgan. Janubiy hududlarda bunday kreditlashning ulushi 30% ni, rivojlangan hududlarda - 60% gacha, ba‘zan umumiy kredit kapitalining 80% ga etadi. Boshqa iqtisodiy zonalarda qo‘llab-quvvatlash 60% gacha bo‘lishi mumkin.

Modernizatsiya va innovatsiyalarni rag‘batlantirish, jumladan, yangi asbob-uskunalar, avtomatlashtirilgan liniyalar, patent va litsenziyalar olish, shuningdek, ilmiy-tadqiqot laboratoriyalari va konstruktorlik byuolarini rivojlantirish uchun imtiyozli shartlar bilan kreditlar ajratilmoqda. Italiyada 598/94-sonli qonunga binoan korxonalar yetti yil muddatga atrof-muhitga zarar etkazmasdan, 23,0% imtiyozli foiz stavkasida 3 milliard liragacha yordam olishlari mumkin. 2013-yildan boshlab 69-sonli Qonunga muvofiq, kichik va o‘rta biznesni kreditlash shartlari yaxshilandi, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash uchun beriladigan kafolatli va imtiyozli mablag‘lardan foydalanish osonlashtirildi.

So‘nggi yillarda Qozog‘iston Respublikasi jadallik bilan rivojlanib bormoqda. Bunga asosiy sabablardan biri hududining kattaligi (2 724 902 km²) va aholisining hududga nisbatan (19 082 467 nafar) kamligi hisoblanadi. Aholi zichligi dunyodagi yeng past har kvadrat kilometrda 7 kishidan kam to‘g‘ri keladi.

Qozog‘iston relefiga tekisliklar, dashtlar, taygalar, qoyali kanyonlar, adirlar, deltalar, qorli tog‘lar va cho‘llar kiradi. Iqtisodiyoti asosan uglevodorod sanoatiga ixtisoslashgan. Shuningdek xizmat ko‘rsatish sohasi yaxshi rivojlangan.

Qozog‘istonda hududlarni rivojlantirishda asosan tabiiy mineral resurslar va qishloq xo‘jaligi yerlaridan foydalanishga etibor qaratilgan.

Aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan daromadlar o‘rtacha milliy darajagacha yeng yuqori bo‘lgan hududlar Ostona va Olmaota shaharlari kiradi. Mashinasozlikning asosiy korxonalari, asosan, og‘ir, mudofaa zavodlari, oziq-ovqat va yengil sanoat korxonalari Olmaotada to‘plangan. Ostonada qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash bo‘yicha ishlab chiqarish quvvatlari, qishloq xo‘jaligi uchun mo‘ljallangan mashina va uskunalari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyat ko‘rsatmoqda.

Atirau viloyatida xalq xo‘jaligining asosiy tarmoqlari neft qazib olish, neftni qayta ishlash va oziq-ovqat sanoati, Mangistau viloyatida neft qazib olish va neft-kimyo sanoati hisoblanadi.

Sharqiy Qozog‘iston, Qarag‘anda va Pavlodar viloyatlarida tabiiy mineral resurslarga boy sanoat rayonlari bo‘lib, ular negizida mahalliy xomashyodan foydalanadigan yirik tog‘-kon va qayta ishlash korxonalari qurilib, faoliyat yuritmoqda.

Temirtau, Jezkazg‘an, Balxash, Ust-Kamenogorsk, Leninogorsk, Oqsuv, Pavlodar shaharlarida qora va rangli metallurgiya yirik korxonalari faoliyat yuritadi. Qarag‘anda viloyatida katta marganes koni mavjud. Ko‘mirning yirik konlari Qarag‘anda va Pavlodar viloyatlarida to‘plangan.

Ma‘lumki, so‘nggi yillarda Rossiya hududi ijtimoiy-iqtisodiy holati jihatidan bir-biriga zid bo‘lgan hududlarga bo‘lingan. Shu munosabat bilan, mamlakatda iqtisodiyot va ijtimoiy sohaning sifat jihatidan farq qiladigan uchta guruhi mavjud: ishlab chiqarish va inson hayoti yetarlicha yuqori darajada rivojlangan mintaqalar; o‘rta iqtisodiy salohiyatga ega mintaqalar; ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi past bo‘lgan muammoli mintaqalar.

Tabiiy resurslarning katta zaxiralari, innovatsion va intellektual qobiliyatlari bilan Rossiyaning janubidagi hududlar iqtisodiy rivojlanish darajasi bo‘yicha juda kam o‘rin egallaydi va iqtisodiyotlarining raqobatdoshligidan sezilarli darajada orqada qolmoqda.

Janubiy Federal okrugi va Shimoliy Kavkaz federal okrugi 591 ming km² dan ortiq maydonga ega (Rossiya Federatsiyasi hududining 3,5%), 23 millionga yaqin aholi (mamlakat aholisining 16%), shuningdek oziq-ovqat va energiya manbalari, mineral va uglevodorod qazib olishga ixtisoslashgan diversifikatsiyalangan iqtisodiyot mavjud